

(14) cfr. OP DE BEECK, Johan, *Ideologische aspecten van de relatie tussen geïnstitutionaliseerd en oppositioneel mediagebruik*, Lic.verh. Fac.Lett. & Wijsbegeerte, VUB, 1979, p. 107-123.

(15) cfr. ALLUM, Percy, *Un jeu privilégié entre journalistes et responsables politiques*.

Italie: l'impossible rôle de médiateur entre le public et le pouvoir, in: *Le Monde Diplomatique*, mei 1977, p. 19-20.

(16) Zie voor L'Espresso ondermeer de nummers van 23 jan., 6 feb., 13 feb., 18 juni, 13 aug., 22 okt. 1972, 11 maart, 20 mei, 3 juni, 8 juli, 29 juli 1973 en 18 juli, 10 okt. 1976.

(17) cfr. PIEMME, Jean-Marie, *La Télévision comme on la parle*, Ed. Labor, Brussel, 1979.

(18) cfr. QUALE FUTURO PER RADIO POLARE, *op.cit.*

(19) LE FORMICHE E I FORMICHERI, *op.cit.*

Tijdens het academiejaar 1979-80 hebben eerste licentie-studenten in het kader van het seminarie «omroep», «omroepen naast de (monopolistische) omroep» onder de loupe genomen. De aandacht ging hierbij speciaal naar de «service» die blinden en zieken via de media kan geboden worden.

De twee volgende bijdragen zijn een synthese van hun onderzoeken en resultaten

blindenomroep

marc anné
anne de maeseneer
katrien de meyer
françoise kolsteeg

Inleiding

De enorme technologische evolutie die kenmerkend is voor onze Westerse welvaartsmaatschappij en de toenemende aandacht voor het welzijnswerk, hebben ertoe geleid dat voor de kansarme groepen van onze samenleving mogelijkheden werden gecreëerd om zichzelf te ontwikkelen en te emanciperen. Eén van die marginale groepen zijn alvast de visueel gehandicapten, die ofwel blind geboren zijn ofwel op latere leeftijd hun gezichtsvermogen verloren hebben.

Vorige eeuwen waren zij nog tot de bedelstaf veroordeeld en bezaten weinig kansen om te genieten van de intellectuele goederen die de samenleving bood, nu beschikken zij o.a. over een uitgebouwd net van gesproken boekbibliotheken, ook wel blindenomroepen genoemd.

Een blindenomroep kunnen wij omschrijven als een instelling die uitgerust is voor en gemachtigd tot het verzorgen van gesproken boeken en tijdschriften die bestemd zijn tot uitlening.

Vlaanderen is op dit ogenblik vier gesproken boek bibliotheken rijk: de Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek Licht en Liefde v.z.w. gevestigd te Brugge, de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-Liga v.z.w. die zich te Brussel bevindt, Studio 2000 v.z.w. in Hasselt en de dienst voor het 'Gesproken Boek' te

Antwerpen (afdeling van de Centrale Openbare Bibliotheek aldaar). De gesproken boek-bibliotheken van Brugge en Brussel houden zich reeds geruime tijd bezig met zowel de aanmaak van gesproken boeken en tijdschriften als met de de aanmaak van boeken in brailleschrift. Studio 2000 houdt zich hoofdzakelijk bezig met het aanmaken van gesproken tijdschriften en Antwerpen leest uitsluitend boeken in.

Vooraleer uit te weiden over de verschillende karakteristieken van de blindenomroepinstellingen moet toch wel even het wezenlijk onvervangbaar karakter van zowel braille als gesproken publikaties aangestipt worden: een brailleboek of -tijdschrift lezen is equivalent met actief lezen, de ontvanger geeft er zijn eigen interpretatie en accentuering aan en bepaalt tevens zijn eigen leestempo; bij een boek dat op cassette of geluidsband wordt voorgelezen kan de luisteraar z'n eigen leestempo niet meer bepalen en een bepaalde intonatie en interpretatie wordt door de inlezer opgedrongen, m.a.w. de ontvanger leest passief en dit kan eventueel leiden tot een zekere intellectuele verschraling.

Zoals reeds vermeld zijn er verschillende categorieën van visueel gehandicapten die naargelang hun situatie en leeftijd het ene medium boven het andere zullen verkiezen. Zo zullen diege-

nen die blind geboren zijn veelal het brailleschrift meester zijn en als dusdanig in de mogelijkheid verkeren om braillepublikaties actief te lezen en te interpreteren; daarentegen zullen zij die op latere leeftijd visueel gehandicapt geworden zijn door bv. een verkeersongeval, niet meer de flexibiliteit en de moed bezitten om een andere taalcode aan te leren en zich daarom genoodzaakt zien om zich te behelpen met gesproken publikaties.

In deze studie hebben wij ons beperkt tot het medium blindenomroep. De verschillende gesproken klank-bibliotheken hebben we geanalyseerd aan de hand van een gekend communicatiemodel. Alle gegevens die in dit werk opgenomen zijn, behoudens anders aangeduid, zijn afkomstig van interviews die wij gehad hebben met een aantal verantwoordelijken uit de respectievelijke instellingen.

I. De verschillende zenders

A. *De Vlaamse bibliotheek van de Braille-liga* (Brussel)

Deze gesproken boek-bibliotheek is voortgesprongen uit de tweetalige Brailleliga. Vóór deze Vlaamse afdeling van de Braille-liga op 27 oktober 1977 als v.z.w. een eigen koers ging varen, had zij slechts een aanmaak van een dertigtal gesproken boeken per jaar en was dus

niet in staat een lezerspotentieel op te bouwen. Daarom sloten verscheidene Vlaamse visueel gehandicapten zich aan bij de Nederlandse klankbibliotheken. De aanleiding tot de feitelijke splitsing van de tweetalige Braille-liga was de vraag van de Nederlandse gesproken boek-bibliotheken tot het bekomen van overheidssubsidies van de Belgische staat voor hun uitleningsprestaties aan de Vlaamse visueel gehandicapten. Dankzij de communautaire achtergrond hebben de sociale nood en de misnoegdheid van de Nederlandstalige medewerkers van de Braille-liga weerklank gevonden bij de publieke opinie. Het Ministerie van Nederlandse Cultuur was de mening toegedaan dat naast het katholieke Licht en Liefde (Brugge) een pluralistische gesproken boek- en braillebibliotheek moest tot stand worden gebracht. Met financiële steun van Nederlandse Cultuur zag de Vlaamse afdeling van de Braille-liga in 1977 als zelfstandige v.z.w. het levenslicht. Tevens heeft de V.B.B. sinds 1978 het statuut van Speciale Openbare Bibliotheek (S.O.B.) verworven, waarover later meer.

Het full-time personeel van de V.B.B. is als volgt samengesteld: een bibliothecaris, een secretaresse, een verantwoordelijke voor de uitleendienst, een corrector voor Braille en een studioverantwoordelijke. In '79 werden tevens nog acht B.T.K.-ers in dienst genomen, veertien B.T.K.-ers werden dit jaar ingeschakeld.

Het inlezen van boeken en tijdschriften is bij de V.B.B. in principe vrijwilligerswerk alhoewel een kostenvergoeding van 300 Fr mag aanvaard worden. In de raad van beheer zetelen zeven personen met andere professionele bezigheden die toezien op de werking en die zorgen voor de ontbrekende middelen. Dhr. Cnops, vertegenwoordiger van het personeel in deze raad, vindt dat er in de raad van beheer een betere verdeling op politiek en ideologisch vlak zou mogen zijn. Blijkbaar is de leiding van de V.B.B. nog niet zo pluralistisch samengesteld als bij de oprichting ervan werd vooropgesteld.

Voor het beluisteren van de gesproken boeken wordt geen lid- of leesgeld gevraagd en evenmin moet er een bewijs van visueel gehandicapt zijn worden voorgelegd om van de dienstverlening van de instelling te kunnen genieten. In 1978 bedroeg het ledenaantal op geluidsband: 68 effectieve lezers en op cassette: 318 effectieve lezers.

B. Licht en Liefde (Brugge)

De Vlaamse Klank- en Braillebibliotheek v.z.w. Licht en Liefde is een afdeling van de overkoepelende v.z.w. Licht en Liefde voor Onze Blinden. Deze afdeling bestaat uit een brailledrukkerij, een braillebibliotheek, een klankbibliotheek en een copieerdienst. De braillebibliotheek is wel de oudste van de vier, zij ontstond nl. in 1923. Op initiatief van de overkoepelende organisatie is men in '58 gestart met het aanmaken van gesproken boeken. Slechts in '77 heeft deze instelling het statuut van V.Z.W. verkregen. Sindsdien heeft ze eveneens het statuut van S.O.B.

Het full-time personeel bestaat uit 7 leden waaronder 2 B.T.K.-ers en één met een part-time job. In het dagelijks bestuur zetelen de bibliothecarissen van respectievelijk de klank- en de braillebibliotheek, de directeur en de overige personeelsleden. De raad van beheer is samengesteld uit negen personen van verschillende provincies. Deze zijn geen personeelsleden en hebben geen politieke bekendheid, tevens behoren zij tot diverse politieke strekkingen, hoewel de socialistische zuil niet vertegenwoordigd is. Deze raad heeft enkel een controlerende bevoegdheid. Toen we vroegen naar hun ideologische strekking kregen we prompt als antwoord: «Geen». Zij noemen zichzelf «neutraal». Uit o.a. de samenstelling van de raad van beheer en uit een aantal tijdschriftartikels (1) kunnen we met enige zekerheid afleiden dat deze zogenaamde neutraliteit de richting uitgaat van een katholieke strekking.

Het inlezen gebeurt uitsluitend door vrijwilligers, hoofdzakelijk studenten. Om lid te worden van de gesproken boek-bibliotheek is enerzijds vereist dat men een doktersattest van visueel gehandicapt zijn voorlegt en anderzijds dat men de catalogus aankoopt. In 1978 had men een lezerspotentieel van 1081 leden. De vraag naar cassettes steeg dat jaar met 188 lezers, terwijl een evenredige daling van de vraag naar geluidsbanden werd genoteerd.

C. De dienst 'Gesproken Boek' (Antwerpen)

Deze dienst is een afdeling van de Centrale Openbare Bibliotheek aldaar. Met deze dienst voor het 'Gesproken Boek' werd een aanvang gemaakt in '77 n.a.v. de verhuizing van de C.O.B. naar het

nieuwe gebouwencomplex in de Lange Nieuwstraat te Antwerpen.

Momenteel maakt men enkel boeken op cassette en geluidsband aan, met de uitlening ervan werd nog niet gestart. Deze afdeling 'Gesproken Boek' heeft nog geen eigen raad van beheer. Wat de ideologie betreft is er geen duidelijkheid. Vóór '78 werd een beroep gedaan op het personeel van de C.O.B. om boeken op band in te lezen, nu werkt men met vrijwilligers. Momenteel zijn er 17 medewerkers, waaronder weerom enkele B.T.K.-ers.

D. Studio 2000 (Hasselt)

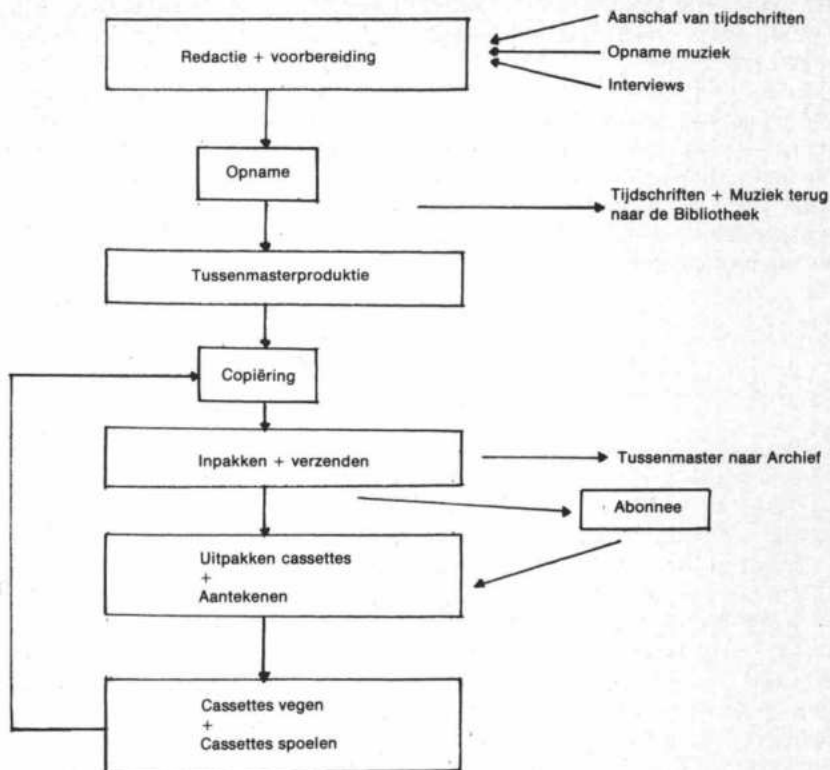
Het initiatief tot de oprichting van Studio 2000 is uitgegaan van de huidige directeur van de instelling, dhr. Moeremans. Voor deze gesproken bibliotheek het levenslicht zag, werkte dhr. Moeremans voor Licht en Liefde. Daar hij deze organisatie "te conservatief en te paternalistisch" vond, is hij samen met Studio 2000 een zelfstandige koers gaan varen. Dit werd hem door Licht en Liefde niet in dank afgenomen; als reactie hierop heeft de laatste een opnamestudio in Tongeren afgehuurd.

De Limburgse Bandotheek is op gang gebracht met kapitaal van dhr. Moeremans, met fondsen van de elitaire Rotary Club en met een lening aangeboden door een Hasselts college. «Alhoewel de Vlaamse Braille-liga een startpremie ontvangen heeft van het Ministerie van Nederlandse Cultuur, hebben wij geen overheidscenten bij de oprichting van Studio 2000 gezien», aldus dhr. Moeremans.

In de beginjaren werd Studio 2000 uitsluitend rechtgehouden dankzij het vrijwilligerswerk. Deze situatie werd echter onhoudbaar daar het produceren van gesproken tijdschriften een bepaalde periodiciteit en continuïteit vergt. Van een organisatie die uitsluitend op vrijwilligers was gebaseerd, werd overgeschakeld naar een structuur met fulltime personeel. Deze kunnen de vrijwillige medewerkers beter opvangen en hun taken efficiënter coördineren. Vermeldenswaard is wel het fenomeen van de zgn. natuurlijke afvloeiing, nl. slechts tien procent van de kandidaat-vrijwilligers blijven op lange termijn over!

De algemene vergadering bestaat uit twaalf leden waaronder slechts twee visueel gehandicapten (nl. een blinde techniker en een blinde consument). Dhr. Moeremans hierover: «Deze al-

PRODUKTIESCHEMA
TIJDSCHRIFTEN

gemene vergadering bestaat hoofdzakelijk uit mensen van m'n vriendenkring en is min of meer pluralistisch samengesteld. Wij hebben tenminste geen bankdirecteurs in onze raad van beheer», waarmee hij duidelijk doelt op de Vlaamse Braille-liga. Toch is het blijkbaar ook niet zo pluis met de samenstelling van de algemene vergadering en de werking binnen Studio 200, want eind april verscheen in het Hasselts reclameblad Koerier een artikel van een zekere Pol Cajot. Deze fungeerde als vertegenwoordiger van een aantal «dissidente» vrijwilligers die al dan niet door Studio 2000 werden buitengewipt. Zij klagen o.a. de manier van werken aan bij Studio 2000 en de samenstelling van de algemene vergadering, waarvan zij beweren dat het hoofdzakelijk vrienden zijn van dhr. Moeremans, samen met z'n vrouw, die de touwtjes in handen hebben er daarvoor nog 'dik' betaald worden ook! Van inspraak komt trouwens weinig terecht, aldus het protest. Zich baserend op deze toestand is het best te begrijpen dat slechts tien procent van de kandidaat-vrijwilligers het bij Studio 2000 volhouden. Reagerend op de vermelding van dit Koerier-artikel in ons eerder aan Studio 2000 voorgelegd seminariewerk schreef dhr. Moeremans ons o.m. dat hij het betreurde dat

van het bewuste artikel een samenvatting gegeven werd, want dat het op lasterlijke aantijgingen, op onwaarheden en feiten steunt die totaal uit hun verband gerukt zijn.

Wat de ideologie betreft beweert dhr. Moeremans dat men Studio 2000 niet bij één of andere ideologie kan onderbrengen.

Studio 2000 is de enige gesproken bibliotheek waarbij de leden wel lid- of leesgeld moeten betalen. De prijzen schommelen tussen 100 en 700 Fr voor een abonnement op een tijdschrift, afhankelijk van de periodiciteit en het aantal banden of cassettes per aflevering.

In '79 had Studio 2000 795 abonnementen.

II. Boodschap, kanaal en feedback

A. Kanaal

* Technische middelen

In elke gesproken bibliotheek worden de 'teksten' in een daartoe uitgeruste studioruimte ingelezen op een mastertape, ook wel moederband genaamd. De geluids informatie op deze mastertape wordt via professionele copieerapparatuur overgebracht op compact cassettes en geluidsbanden die voor

uitlening beschikbaar worden gesteld. De Vlaamse Braille-liga heeft twee studio's ter beschikking, nl. één te Brussel en één te Mechelen. In Leuven willen ze ook een inleescel vestigen. De kostprijs van het technisch materiaal in Brussel bedraagt ongeveer 1.000.000 Fr. De klankbibliotheek van Licht en Liefde beschikt over vijf studio's verspreid over het Vlaamse land, nl. te Brugge, Kortrijk, Gent, Antwerpen en Tongeren. De kostprijs van de apparatuur te Brugge bedraagt ongeveer 1.200.000 Fr. Antwerpen heeft eveneens een uitgeruste opnamestudio en een recent aangekochte snelcopieerder. Studio 2000 beschikt over vier opnamecellen: 3 opnamestudio's en één mobiele studio die in een bestelwagen is ingebouwd. Sinds '78 heeft de Studio stelselmatig de oudere apparatuur vervangen door meer professionele toestellen, waardoor de productie-continuïteit sterk verbeterde. Kostprijs van het technische arsenaal: 2.636.552 Fr. Een productieschema van tijdschriften en boeken vindt men in bijlage.

* Transport

De uitlening en de terugzending van de aangemaakte cassettes en geluidsbanden gebeurt portvrij in speciaal daartoe ontworpen verzendingsdozen. De ver-

zending werd vergemakkelijkt omwille van de grotere vraag naar cassettes i.p.v. geluidsbanden.

De visueel gehandicapte stuurt een keuzelijst op van boeken gekozen aan de hand van de gesproken catalogus van de bandotheek die elk boek van een nummer voorziet. De uitleeningstermijn van gesproken boeken bedraagt bij alle instellingen ongeveer een maand.

B. Boodschap op cassette of band

* Aanmaak op aanvraag

Bij de bandotheken van Brugge, Brussel en Hasselt bestaat de mogelijkheid om gedrukte teksten te laten inlezen, o.a. cursussen, artikels en wetenschappelijke werken. Deze mogelijkheid kan de integratie van de visueel gehandicapten in de samenleving alleen maar bevorderen. Denken wij maar even aan visueel gehandicapten die hogere studies zouden willen ondernemen en die dankzij ingesproken cursussen op cassette of band dan ook in die mogelijkheid kunnen verkeren. Bij het aanmaken van 'teksten' worden enkel de materiële kosten aangerekend. Studio 2000 produceert wel het meeste uitgaven voor derden, o.a. het Bondsblad van het Katholiek Vlaams Gehandicaptenverbond, het gesproken vakblad voor blinde telefonisten en bedienden, e.a.

* Boeken

Op 1 januari '80 beschikte de Brusselse gesproken boek-bibliotheek over de van overheidswege opgelegde 1500 titels (Cfr. artikel 21 van het KB van 13 september 1979, in bijlage). De bibliothecaris, dhr. Cnops, beslist autonoom welke boeken worden aangemaakt en noemt de selectiecriteria die hij hanteert «neutraal». Enkel de boeken die nog niet door een andere bandotheek werden aangemaakt komen in aanmerking voor subsidiëring door het Ministerie van Cultuur. De boekencatalogus (2) van de Vlaamse Braille-liga bevat een relatief ruime variatie aan wetenschappelijke en populair-wetenschappelijke boeken. Het literaire werk gaat van romans, novellen, korte verhalen en luisterspelen tot jeugdverhalen. Onze kennis van de boekenmarkt is te beperkt om te kunnen oordelen of de boekencatalogus van de Braille-liga daarvan al dan niet een representatief beeld geeft.

Licht en Liefde beschikte eind 1978 over een 2590 titels. Deze titels zijn terug te vinden in de catalogus. De Brugse gesproken boekbibliotheek is de enige organisatie die een zedelijke beoordeling toevoegt aan elk boek vermeld in de catalogus; nl.

- II = ernstig voorbehouden lectuur
- III = voorbehouden lectuur, vereist gevormde lezers
- IV = niet voorbehouden lectuur
- V = lectuur voor allen, ook voor jeugdigen.

Bij Licht en Liefde bestaan eveneens geen welomlijnde selectiecriteria om bepaalde boeken al dan niet in te lezen op band. Bij de selectie van in aanmerking komende boeken baseert men zich wel op de boekengids evenals op boekbesprekingen gepubliceerd in kranten en tijdschriften; ook de consumenten en de inlezers kunnen wel suggesties doen. De uiteindelijke beslissing ligt evenwel bij de bibliothecaris.

Volgens de boekencatalogus van september '79 zijn er in Antwerpen ongeveer 200 aangemaakte boeken beschikbaar, alhoewel ze nog niet worden uitgeleend. Een comité, waarvan de samenstelling niet bekend is, bepaalt welke boeken worden opgenomen. Volgens de heer Jaeck, adjunct-bibliothecaris, wil men de selectiecriteria niet zo streng maken, omwille van het feit dat blinden reeds beperkt zijn in hun mogelijkheden. De analyse van de catalogus leert ons dat voornamelijk fiction werd aangemaakt en dat er tevens heel wat wetenschappelijke werken beschikbaar werden gesteld.

De produktie van tijdschriften wordt bij Studio 2000 als prioritair aangezien, zodat er weinig tijd overblijft voor het aanmaken van boeken. Niettemin heeft men in de periode januari '79 december '79 160 boeken op magneetband ingeblikt.

Dhr. Moeremans beslist eveneens autonoom welke boeken worden ingelezen. Hij houdt wel rekening met de suggesties van de visueel gehandicapten. Na de opnamen worden de ingelezen boeken geëvalueerd door een luistercomité dat beslist of het aangemaakte boek al dan niet aan de kwaliteitsnormen voldoet.

In het jaarverslag van '78 wordt vermeld dat de Studio de hoeveelheid non-fiction wil opvoeren om zo te komen tot een 40 (non-fiction) - 60 (fiction) verhouding. De Limburgse bandotheek

wenst zich ook te specialiseren in de snelle aanmaak van bestsellers, verfilmde romans... «We zijn zo een beetje een cocktail van de Tros en Veronica», aldus dhr. Moeremans.

* Tijdschriften

Het inlezen van bestaande periodieke tijdschriften wordt overgelaten aan Studio 2000 die er zich in gespecialiseerd heeft. Artikels worden geselecteerd uit verschillende bestaande tijdschriften en worden ondergebracht bij volgende gesproken periodieke tijdschriften van Studio 2000:

Rijk der vrouw

Kiosk: caleidoscoop van verschillende tijdschriften over de blinde wereld; veertiendaags.

Sport: een selectie uit verschillende sporttijdschriften + een samenvatting van de sportactualiteit uit de maandagse kranten; veertiendaags.

Hobbysound: dit gesproken tijdschrift omvat 2 banden: muziekactualiteit, informatie over geluidsinformatie, overzicht boekenproduktie van de Studio, overzicht repertoire luisterspelen BRT-radio,...; maandelijks.

Consumentengids: artikels uit Testaankoop + voorstelling van keukenrecepten.

Actua magnetica: veelal 'diepzinnige' artikels uit o.a. «Streven», «Ons Erfdeel»,... maandelijks

Cursief express: de zgn. 'boulevardkrant': artikels uit «Story» en «Privé», maandelijks.

Exploratietochten: geschiedkundige thema's en toeristische thema's, tweemaandelijks.

Kine: gesproken vakblad voor visueel gehandicapte kinesitherapeuten.

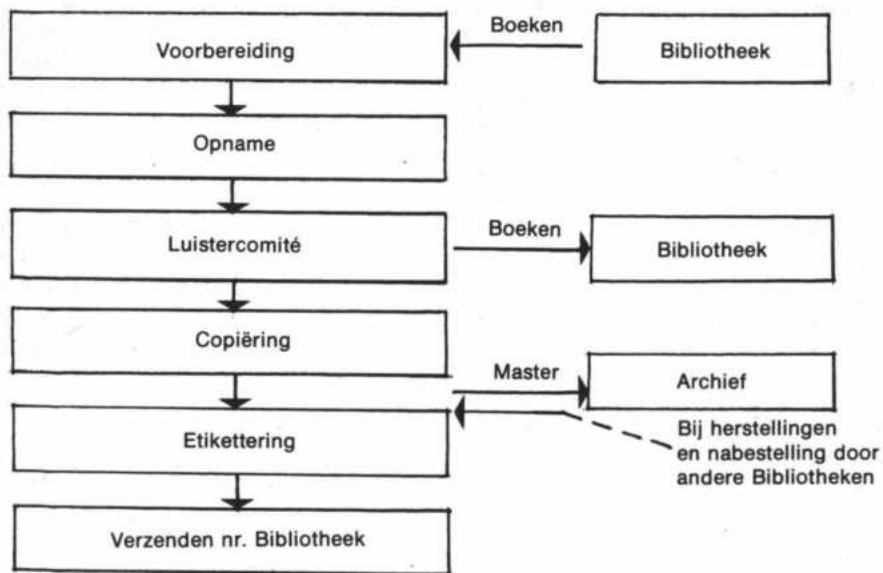
Radioscoop:

de wekelijkse radio- en televisieprogramma's voorgelezen uit het weekblad «Humo».

+ de uitgaven door derden: met o.a. een aantal gesproken stadskranten.

Alhoewel de andere bandotheken Studio 2000 een vrijgeleide gaven wat betreft de produktie van tijdschriften gaat de Vlaamse Braille-liga niet akkoord met de keuze van hun tijdschriften. Zij-

PRODUKTIESCHEMA BOEKEN

zelf brengen in eigen beheer twee tijdschriften uit, nl. het informatieve «Van mensen en boeken» en het prozaïsche «Symfonia» (viermaandelijks).

De gesproken bibliotheek van Licht en Liefde produceert het bondsblad «Tribune» dat maandelijks verschijnt in zowel braille, grootdruk, op band als op cassette. Dit tijdschrift bevat allerhande informatie rond blindenzorg op nationaal en internationaal niveau.

In Antwerpen worden daarentegen geen tijdschriften opgenomen.

C. Feedback

Wat de directe feedback betreft kunnen we samenvattend stellen dat er vanwege de visueel gehandicapten weinig kritische uitingen aan het adres van de bandotheken worden gezonden. Dit is volgens dhr. Cnops te wijten aan het opvoedingspatroon van de blinden die niet gewoon zijn dat er voor hen iets wordt ondernomen en die aldus elk initiatief dat voor hen ondernomen wordt toejuichen.

De door Studio 2000 gedane peiling naar de boekenkeuze van de visueel gehandicapten vindt diezelfde heer Cnops fout, daar de visueel gehandicapten veelal te weinig kennis bezitten over het aanbod op de boekenmarkt.

Bij de indirecte feedback kan men opmerken dat de cassette de geluidsband langzaam maar zeker van de uitleenmarkt verdringt.

Vermeldenswaard zijn wel de twee opiniepeilingen verricht door de Limburgse bandotheek, waardoor een beter inzicht verkregen werd in het eigen lezerspubliek: hieruit is o.a. gebleken dat er meer mannelijke dan vrouwelijke lezers zijn, dat het veelal jeugdigen en ouderen zijn die de gesproken publicaties beluisteren en het gemiddelde onderwijsniveau van de abonnees van de Studio overeenstemt met een A 3.

III. Samenwerking tussen de verschillende organisaties

Zoals reeds vermeld waren in het begin van de jaren zeventig de structuren van de klankbibliotheken in Nederland beter uitgebouwd dan in Vlaanderen en beschikten zij tevens over een uitgebreider boekenarsenaal; daarom waren vele Vlaamse gehandicapten abonnee in Nederland. Het Nederlandse systeem was zo uitgebouwd dat zij enerzijds door het Rijk, anderzijds door de plaatselijke gemeente werden gesubsidieerd. Gezien de geschetste situatie vroeg Nederland aan de toenmalige Minister van Nederlandse Cultuur, dhr.

Van Mechelen, een vergoeding voor het feit dat Vlaanderen eveneens gebruikmaakte van haar diensten. Hieruit ontstond een akkoord van Vlaamse Cultuur met Maatschappelijk Werk Nederland, waarin werd gesteld dat Nederland Vlaanderen van de grond zou helpen. Dit was de eerste steen die gelegd werd, wat zou leiden tot een verdere uitbouw van de Belgische structuur. Ongeveer duizend titels op band en cassette zouden naar België komen. Nederlandse Cultuur subsidieerde dit project voor 75 %, CRM Nederland voor 25 %. Daar nu Licht en Liefde de enige erkende verzorgingsinstelling op dat moment in Vlaanderen was, kreeg zij ook die hoeveelheid boeken op band en cassette toegewezen. Zij moesten enkel 10 Fr/band bijbetalen. In de helft van de jaren zeventig waren er dan spanningen ontstaan tussen de Vlaamse Braille-liga en de franstalige afdeling.

Omstreeks die tijd was eveneens Studio 2000 ontstaan.

Als antwoord op deze situatie heeft de toenmalige Minister van Nederlandse Cultuur, mevr. De Backer, een ministeriële werkgroep van leatuurvoorziening voor gezichtsgehandicapten geïnstalleerd. De doelstellingen van dit comité waren: de coördinatie tussen de verschillende verzorgingsinstellingen totstandbrengen om zodanig tot een meer efficiënte en volwaardige leatuurvoorziening voor visueel gehandicapten in Vlaanderen te komen. In deze werkgroep zetelen: twee vertegenwoordigers van de Hoge Raad voor nederlandstalige bibliotheken, de Algemene Directie voor Volksontwikkeling en Openbare Leatuurvoorziening bij het Ministerie van Nederlandse Cultuur (waaronder dhr. Van Impe, adviseur-hoofd van dienst), nederlandstalige vertegenwoordigers van Licht en Liefde en een vertegenwoordiger van de V.Z.W. Studio 2000 en vertegenwoordigers van de Braille-liga.

Naderhand werd ook de dienst 'Gesproken Boek' van Antwerpen vertegenwoordigd.

Welke concrete resultaten heeft de hoger genoemde ministeriële werkgroep tot nog toe opgeleverd?

Volgens dhr. Van Impe, adviseur-hoofd van de dienst Openbare Leatuurvoorziening, is er een zekere vorm van coördinatie totstandgekomen i.v.m. de produktie, nl. de verzorging van een centrale catalogus betreffende de reeds ingelezen boekentitels, waarbij tevens af-

gesproken wordt welke organisatie welk boek gaat inlezen, zodanig dat er geen overlappings meer kunnen plaatsvinden. Volgens dhr. Van Impe is er tevens studiewerk gemaakt wat betreft het uitrustings- en studiomateriaal, kwaliteit van cassettes en personeelskwalificaties. Deze werkgroep heeft eveneens meegewerkt aan de voorbereiding van het nieuwe decreet (zie daarvoor 2.4.). Wat zijn de meningen van de verschillende blindenorganisaties m.b.t. deze ministeriële werkgroep?

Dhr. Moeremans van Studio 2000 is niet zo te spreken over deze overkoepelende samenwerking; «Alhoewel er toch enkele positieve elementen verwezenlijkt zijn, heb ik het gevoel dat iedereen daar maar zit om enkel geld voor z'n instelling los te krijgen. Gezamenlijke ideeën hebben geen kans op slagen. Wij hebben o.a. een aantal voorstellen gedaan i.v.m. de uniformisering van de verzendingspakketten, i.v.m. de aankoop van gemeenschappelijke apparatuur,... doch deze werden telkens negatief onthaald. Naar mijn mening wil het ministerie zo weinig mogelijk moeilijkheden, en hebben de blindenorganisaties veel te weinig inspraak». Tevens stelt Studio 2000 dat de andere organisaties zich niet gehouden hebben aan de afspraken i.v.m. de centrale catalogus. Doch anderzijds beweert dhr. Moeremans in hetzelfde interview: «Als ik een boek wil gesubsidieerd krijgen, dan moet ik dat in Brussel aanvragen. Als ik m'n aanvraag moet opsturen en wachten tot het boek op die commissie is geweest dan riskeer ik dat de actualiteit van een bepaald boek voorbij is!». In het nieuwe decreet van 19 juni 1978 betreffende het nederlandsstalige openbare bibliotheekwerk (cfr. bijlage) waarbij enkel nog een organisatie zal erkend en gesubsidieerd worden die zowel gesproken boeken en tijdschriften als in braille aanmaakt, ziet Studio 2000 een poging om hen schakmat te zetten.

De directeur van Licht en Liefde beweert anderzijds dat Studio 2000 zich eveneens niet aan de afspraken gehouden heeft m.b.t. de werkverdeling van tijdschriften en boeken, daar zij enkel tijdschriften zouden inlezen en nu eveneens boeken aanmaken. De directeur gaat verder en stelt: «Dit zou niet mogen daar de subsidies beperkt zijn. Hoe meer er komen, hoe minder subsidies!».

Dhr. Van Impe vindt de samenwerking tussen Licht en Liefde en de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-liga goed. Dit is dan weer in tegenstrijd met de

mening van dhr. Cnops van de Vlaamse Bibliotheek van de Braille-liga zelf die resoluut stelde dat zijn organisatie geen gesproken boeken van Brugge wil aankopen wegens de minder goede kwaliteit! Tevens vond dhr. Van Impe dat de vertegenwoordigers van Antwerpen en Hasselt heel wat moeilijkheden hebben ondervonden om zich in deze ministeriële werkgroep te doen aanvaarden. Daarnaast gaf hij nog een opmerking ten beste t.a.v. de vertegenwoordigers van Hasselt en Antwerpen (allebei zienden): «Zij spreken over een blindenbibliotheek als een blinde over kleuren».

Uit deze verschillende meningen en visies blijkt dat er een aantal scheve schaaften worden bereden i.v.m. de samenwerking tussen de verschillende verzorgingsinstellingen. Alvast is duidelijk geworden dat dit systeem van afzonderlijke onafhankelijke blindenorganisaties die van overheidswege gedwongen worden samen te werken blijkbaar aanleiding geeft tot velerlei spanningen en conflicten, daar deze structuur berust op het concurrentiebeginsel en men enkel nog naar de concurrent gaat kijken en weinig rekening houdt met de noden en de wensen van het eigen lezerspubliek!

IV. Decreten en Koninklijk Besluit

Momenteel zijn de braille-bibliotheken van Brussel en Brugge als (Speciale) O(penbare) B(ibliotheken) erkend daar zij op 1 januari 1980 over de door het decreet opgelegde 1 500 titels in braille en 1500 titels op geluidsbanden of cassettes beschikten. Een titel staat zowel voor een boek als voor een volledige jaargang van een tijdschrift. Zij kunnen toelagen verkrijgen voor het aankopen van hun collectie en voor hun werking (voor nadere gegevens zie bijlage). Wat in het decreet niet geheel duidelijk is, maar ons door de heer Van Impe bevestigd werd, is dat de bibliotheek en het produktiecentrum er een totaal gescheiden boekhouding zullen moeten op na houden. Het produktiecentrum wordt een commerciële instelling die haar produkten verkoopt aan de bibliotheek. Deze laatste behoudt het statuut van V.Z.W., haar aankoop van geproduceerde braille- of gesproken boeken wordt gesubsidieerd.

Buiten de vrije openbare bibliotheken van Brugge en Brussel kunnen slechts erkend S.O.B. voor visueel gehandicapten worden gevestigd te Ant-

werpen en in Hasselt. Deze S.O.B. zullen voor 1 januari 1982 moeten worden opgericht en georganiseerd door het bestuur van deze steden als bijzondere afdeling van hun P(laatselijke) O.B. Hun collecties die tenminste bestaan uit 1 500 braille-titels en 1 500 cassette- of geluidsband-titels, mogen niet worden ingeschakeld in het plaatselijke openbare bibliotheekwerk voor andere lezers.

Om als S.O.B. erkend te kunnen worden en blijven moeten de openbare bibliotheken voor visueel gehandicapten bereid zijn zich in te schakelen in een bruikleenverkeer en hun boekenlijsten ter beschikking te stellen van de anderen.

Quid met Brugge en Brussel die momenteel weigeren bij mekaar aankopen te doen omdat Brussel vindt dat de technische kwaliteit van de in Brugge geproduceerde geluidsbanden niet aan hun normen voldoet? Antwoord van de heer Van Impe op deze vraag: «Zij zijn verplicht, zij dragen de verantwoordelijkheid.»

In de 10 jaar die volgen op de eerste erkenning moet, mits de afvoer van verouderde en onbruikbaar geworden werken, het aantal braille-titels aangroeien tot 4000 en het aantal titels op band moet een minimum van 8000 bereiken.

Slot

Het oprichten van een speciale openbare bibliotheek voor gezichtsgehandicapten is ongetwijfeld een uitermate belangrijk en lovenswaardig initiatief. De functie van een gesproken boek- en tijdschriften-bibliotheek reikt ook veel verder dan die van gewone bibliotheken. Naast een culturele functie heeft ze een zeer grote socialiserende en emancipatoire taak, nl. het betrekken van gezichtsgehandicapten bij die sectoren van het culturele leven waar ze anders moeilijk aan toe zouden komen. Het maakt ze zelfstandiger en verdriift het isolement waarin vooral de gezichtsgehandicapten op leeftijd vaak terecht komen.

Een blindenomroep kan dit, zoals we gezien hebben, op verschillende manieren verwezenlijken, nl. door het opnemen van boeken en tijdschriften op geluidsbanden en cassettes, hetgeen veel tijd bespaart t.o.v. de aanmaak van brailleboeken. Voornamelijk de door de klankbibliotheek zelf samengestelde en geproduceerde tijdschriften zijn van wezenlijk belang voor het betrekken van

de blinden bij de actuele gebeurtenissen in voor hen belangrijke domeinen en in het bieden van een mogelijkheid tot zelfexpressie en creativiteit.

Nu hebben we tot onze spijt moeten vaststellen dat er in het wereldje van de blinden omroepen nog heel wat spaak loopt op organisatorisch en op samenwerkingsniveau. Een poging tot normalisatie werd door de overheid ondernomen in de vorm van het decreet op het bibliotheekwezen, waardoor de gesproken bibliotheken het statuut van S.O.B. verkrijgen. Afgezien van het feit dat het voor enkele van deze bibliotheken erg moeilijk zal zijn om te voldoen aan de eisen die daarbij gesteld werden, is het

nog zeer de vraag of de dieperliggende problemen d.m.v. het decreet opgelost kunnen worden.

Zoals we gezien hebben is de samenwerking tussen de blinden omroepen tamelijk bedroevend te noemen en gaat het er bovendien in het dagelijks bestuur van de instellingen en bij de selectie van de boeken en tijdschriften erg paternalistisch en ondemocratisch aan toe. Tekenend hiervoor is bijvoorbeeld het feit dat er zo weinig visueel gehandicapten werkzaam zijn in het algemeen bestuur van de diverse instellingen, zodat het beleid voornamelijk gevoerd wordt door mensen die niet aan den lijve ondervinden wat het blind zijn voor con-

sequenties heeft in een mensenleven. Volgens ons kan deze toestand alleen maar de efficiënte werking van de blinden omroepen benadelen en de mensen die er hun ontspanning en informatie zoeken, duperen. Men zou zelfs kunnen beweren dat de instellingen op deze manier hun doel als 'sociale' instelling voorbijschieten.

Wij hopen dat dit werk een zeker inzicht gegeven heeft in de werking van de verschillende klankbibliotheken in Vlaanderen en het belang daarvan voor de visueel gehandicapten die toch nog niet volkomen sociaal aanvaard zijn in onze samenleving.

BIJLAGE: uittreksels uit het koninklijk besluit en het decreet betreffende de openbare bibliotheken.

13 SEPTEMBER 1979. — KONINKLIJK BESLUIT BETREFFENDE DE SOORTEN, DE VESTIGING EN DE ORGANISATIE VAN DE NEDERLANDSTALIGE OPENBARE BIBLIOTHEKEN

Artikel 14 § 1. Buiten de vrije openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten die bij toepassing van artikel 14 § 3 van het decreet van 19 juni 1978 als S.O.B. kunnen worden erkend en gesubsidieerd, kunnen er slechts erkende S.O.B. voor gezichtsgehandicapten worden gevestigd in Antwerpen en Hasselt.

Deze S.O.B. zullen desgevallend vóór 1 januari 1982, worden opgericht en georganiseerd door het Bestuur van deze steden, als bijzondere afdeling van hun P.O.B.

§ 2. Buiten de andere dan de in § 1 van dit artikel bedoelde vrije openbare bibliotheken die bij toepassing van artikel 14 § 3 van het decreet van 19 juni 1978 kunnen worden erkend en gesubsidieerd, zal de Minister de vestigingsplaats, het werkgebied en de opdracht van de nog op te richten en te organiseren erkende S.O.B. bepalen, gelet op de specifieke erkende S.O.B. bepalen, gelet op de specifieke behoeften, de Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken gehoord.

C. DE S.O.B.

Artikel 21. Om als S.O.B. voor gezichtsgehandicapten erkend te kunnen worden en te blijven moeten de vrije openbare bibliotheken, bedoeld in art. 14 § 3 van het K.B. betreffende de soorten, de vestiging en de organisatie van de nederlandstalige openbare bibliotheken, beschikken over een op hun specifieke taak aangelegde collectie boeken en audiovisuele materialen, die niet wordt ingeschakeld in het plaatselijke openbare bibliotheekwerk, voor andere lezers. Deze collectie moet in een afzonderlijk register worden ingeschreven.

De collectie moet bestaan uit:

a) ten minste 1500 verschillende aan de lectionnoden van de gezichtsgehandicapten aangepaste boek- of tijdschriftentitels in Brailleschrift;

b) ten minste 1500 verschillende boek- of tijdschriftentitels opgenomen op geluidsbanden of compactcassetten, die het bezit in Brailleschrift aanvullen.

Om als S.O.B. erkend te kunnen worden en te blijven moeten de openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten, tevens bereid zijn, zich in te schakelen in een bruikleenverkeer onder erkende openbare bibliotheken ten voordele van de gezichtsgehandicapten en hun gedrukte catalogen en boekenlijsten ter beschikking stellen van de andere S.O.B. voor gezichtsgehandicapten en van de C.O.B.

Artikel 22. In de tien jaar die volgen op de eerste erkenning van een S.O.B. voor gezichtsgehandicapten, moet de collectie boeken en audio-visuele materialen, geregeld groeien naar een minimumbezit, ermee rekening houdend, dat er ook een afvoer van verouderde en onbruikbaar geworden waren en opnamen moet geschieden.

a) ten minste 4.000 verschillende boek- en tijdschriftentitels in Brailleschrift;

b) ten minste 8.000 verschillende boek- of tijdschriftentitels, opgenomen op band.

Om als S.O.B. erkend te blijven moeten de openbare bibliotheken voor gezichtsgehandicapten tevens aanvaarden, dat de verwerving van hun collecties met de toelagen voorzien in artikel 7, § 1, 4 van het decreet van 19 juni 1978, zal gebeuren na een onderling overleg in een bijzondere commissie van de Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken. Artikel 30. De Minister die de Nederlandse Cultuur onder zijn bevoegdheid heeft zal, de Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken gehoord, voor de S.O.B., na een vergelijkend onderzoek van hun jaarverslagen, oordelen of het aantal ingeschreven lezers en hun uitleeningen volstaan voor de erkenning van de instelling en zo nodig voor het handhaven van de erkenning bepalen, hoe dit aantal zich dient aan te passen aan de behoeften van de speciale bevolkingsgroepen of leefgemeenschappen waarvoor zij zijn opgericht.

12 JUNI 1978. — DECREET BETREFFENDE HET NEDERLANDSTALIGE OPENBARE BIBLIOTHEEKWERK

1. Een Speciale Openbare Bibliotheek (S.O.B.) wordt in stand gehouden hetzij als bijzondere afdeling van een Plaatselijke Openbare Bibliotheek (P.O.B.), hetzij als bijzondere afdeling van een Centrale Openbare Bibliotheek (C.O.B.).

Met op haar specifieke taak aangelegde collecties verzekert en/of bevordert zij het openbare bibliotheekwerk voor speciale bevolkingsgroepen of leefgemeenschappen, welke niet of niet gemakkelijk te bereiken zijn door de andere openbare bibliotheken.

4. De Koning bepaalt, gelet op het advies van de in artikel 12 van dit decreet bedoelde Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken de nadere regelen betreffende hun vestiging en organisatie.

Art. 7, § 1. Ten laste van het door de wet ter beschikking van de Cultuurraad gestelde krediet worden toegekend:

1. weddetoelagen voor de leden van het leidend en technisch personeel van de erkende openbare bibliotheken;

2. toelagen ten belope van 60 % van de bedragen nodig voor het aankopen en bouwen van onroerende goederen die bestemd zijn voor openbare bibliotheken van gemeenten, van provincies, van verenigingen van gemeenten en provincies en van de Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie, alsook voor het moderniseren, vergroten en inrichten van die bibliotheken.

3. uitrustingsstoelagen ten belope van 60 % voor het vernieuwen of aanvullen van het bibliotheconomisch materiaal van erkende openbare bibliotheken en voor het oprichten van hun afdelingen, filialen en uitleenposten;

4. wat de erkende speciale openbare en bibliotheken betreft, toelagen voor het aankopen van hun collecties en voor hun werking.

5. Bij uitzonderingsmaatregel kunnen de vrije openbare bibliotheken voor varenden, zieken en gehandicapten, die op 1 januari 1978 gesubsidieerd zijn, als speciale openbare bibliotheek erkend en gesubsidieerd worden bij toepassing van dit decreet, ook na het verstrijken van de in artikel 13, § 1 vermelde periode van tien jaar.